

СОЛИҚ СИЁСАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЙИГИЛУВЧАНЛИГИНИ ОШИРИШ

С.Р.Ботирова

Мамлакатимизда бюджет-солиқ сиёсатини такомиллаштириш юзасидан олиб борилаётган кенг қамровли ислохотлар солиқ органлари фаолиятини, жумладан, уларнинг солиқ тўловчилар ва давлат органлари билан ўзаро ҳамкорлик қилиш, солиқ қарзларини ўз вақтида ва тўлиқ ундириш, солиқ назоратининг замонавий шакл ва усулларини жорий этиш йўналишларига қаратилганлиги ҳеч кимга сир эмас албатта.

Солиқ маъмуриятчилиги ва солиққа тортишнинг замонавий усулларини, солиқларнинг тўлиқ йиғилувчанлиги ва бюджетга ўз вақтида тушиши устидан самарали назорат механизмларини жорий этиш орқали солиқ-бюджет сиёсатини янада такомиллаштириш, бюджет жараёни шаффофлиги даражасини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ф-5214-сонли Фармойиши¹ қабул қилинган бўлиб, ушбу Фармойишда солиқларнинг йиғилувчанлиги даражасини ошириш, Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармаларига солиқ ва йиғимларнинг тўлиқ ҳажмда тушишини таъминлаш, солиққа тортилишдан бўйин товлаш имкониятини истисно қилиш асосий йўналишлардан бири сифатида белгилаб берилди.

Миллий бюджетимизнинг асосини солиқ тушумлари ташкил этар экан, Давлат бюджети даромадлари ва харажатлари мутаносиблигини таъминлашда солиқ тушумларини тўлиқ ва ўз вақтида йиғилишини таъминлаб бериш билан кўпгина иқтисодий муаммоларнинг олди олинади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармойиши. Солиқ қонунчилигини тубдан такомиллаштириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида. 2018 йил 13 февраль, Ф-5214-сонли

Солиқ маъмурчилигининг муҳим бўғинларидан бири бу солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси ҳисобланади. Солиқларнинг йиғилувчанлиги эса бюджетга солиқ тушумларининг ўз вақтида тушишини таъминлашнинг қай даражада эканлигини билдиради. Маълумки, солиқ тушумларининг миқдори ҳар йили давлат бюджети даромадлари режалаштирилаётган вақтда аниқланади.

Солиқларнинг йиғилувчанлиги деганда солиқ тўловчилар томонидан тўланиши лозим бўлган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг бюджетга ўз вақтида ва бир маромда тушишини таъминлаш жараёни тушунилади. Солиқларнинг йиғилувчанлик даражасига бир қатор омиллар таъсир қилади. Улар жумласига куйидагилар киради:

- Бюджет даромадларининг тўғри режалаштирилиши. Агар бюджет даромадлари тўғри режалаштирилган бўлса, солиқ тушумларининг келиб тушиши билан бюджет даромадлари ўртасида боғлиқлик мавжуд бўлади ва солиқларнинг йиғилувчанлиги таъминланади.

- Солиқ тушумларининг бюджетга тушиш жараёнининг прогноз қилиниши. Ушбу омил энг муҳимларидан бири бўлиб, солиқ тушумларининг бюджетга тушиш жараёни қанчалик объектив прогноз қилинган бўлса, солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси ҳам шунча ошади. Бюджет даромадлари режалаштирилаётганда солиқ тушумларининг прогнозига таянилади, агар солиқ тушумлари нотўғри даражада прогноз қилинган бўлиб, унга асосланган ҳолда бюджет даромадлари режалаштирилса, солиқ тушумларининг келиб тушиши ва бюджет даромадларининг миқдори ўртасида манфий фарқ юзага келади.

- Солиқ тўловчиларнинг солиқ потенциалининг тўғри аниқланганлиги. Солиқ тўловчиларнинг солиқ потенциалини баҳолаш, яъни уларнинг зиммасига юклатилган солиқ тўловларини тўлай олиш даражасини баҳолаш, ўз навбатида солиқларни прогноз қилиш даражасига таъсир қилади, пировардида эса бюджет даромадларини режалаштириш жараёнига таъсир қилади. Шу жиҳатдан олганда

солиқ тўловчиларнинг солиқ потенциалини тўғри аниқлаш солиқларнинг йиғилувчанлигига таъсир этувчи муҳим омиллардан бири бўлиб ҳисобланади.

- Солиқ тўловчиларнинг солиқ маданиятининг ривожланганлик даражаси. Бюджетга солиқ тушумларининг бир маромда келиб тушиши кўпинча солиқ тўловчиларнинг солиқ маданияти даражасига ҳам боғлиқ бўлади. Солиқ маданиятининг ривожланганлиги ўз навбатида солиқ боқимандалигининг камайишига ижобий таъсир қилади. Солиқ тўловчилар томонидан ўзларига юклатилган солиқ тўловларини тўғри англаб етган ҳолда тўлаб бориши, солиқ ҳисоботларини ўз вақтида тақдим этиши, солиқни тўлашдан бўйин товламаслиги солиқларнинг йиғилувчанлигини оширишга хизмат қилади.

- Солиқ тўловчилар томонидан солиқ тўловларини тўлаш жараёнини режалаштиришни тўғри ташкил этиш даражаси. Солиқларнинг бюджетга ўз вақтида тушиши кўп жиҳатдан солиқ тўловчилар томонидан солиқ мажбуриятларини бажаришни тўғри ташкил этиш, яъни солиқларни ўз вақтида тўлашни ташкил этишни режалаштириш солиқ тушумларининг бюджетга тушиш жараёнини таъминлайди, солиқ тўловчиларнинг бюджет олдидаги қарздорлигини камайитиришга имкон яратади. Чунки, солиқ тушумларини тўлашни режалаштириш солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятларига тенг равишда молиявий манбаларни шакллантиришни ҳам тақозо этади.

- Солиқ ундиришга хизмат қилувчи молия-кредит органларининг фаолияти самарадорлиги. Солиқ тушумларининг йиғилувчанлиги юқорида қайд этиб ўтилганлардан ташқари солиқ ундиришга хизмат қилувчи органлар, жумладан, банк муассасалари, божхона органлари ҳамда маҳаллаларнинг солиқларни бюджетга ўтказиб бериш борасидаги фаолиятига ҳам боғлиқдир.

Демак, солиқларнинг йиғилувчанлик даражасини ошириш, ҳисобланган солиқни айнан унинг тўловчисидан ундириш, белгиланган режа кўрсаткичларини ортиқча тўлов ҳисобидан ундиришни олдини олиш, бир нечта солиқ давридан буён ундирилмай қолган солиқ қарздорлигини камайитириш мақсадида бюджет

даромадларини тўғри режалаштирилиши, солиқ тушумларининг бюджетга тушиш жараёнини аниқ прогноллаштириш услубиётини такомиллаштириш, солиқ тўловчиларнинг солиқ потенциалини тўғри аниқлаш, уларда солиқ маданиятини шакллантириш, солиқ тўловчилар томонидан солиқ тўловларини тўлаш жараёнини режалаштиришни тўғри ташкил этиш, солиқларни ундириш вазифаси юклатилган ваколатли органларнинг иш самарадорлигини ошириш каби вазифаларни сифатли ташкил этиш лозим.